

การใช้ประโยชน์ที่ดิน ความหลากหลายของพันธุ์ข้าว และความเหมาะสมสำหรับการผลิตข้าว
ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

Land used, Diversity of Rice Variety and Appropriated Land for Rice Production
in Mae Hong Son Province

ฐปรภัฏฐ์ สีลอยอุ้นแก้ว^{1*} สิปปวิษณุ ปัญญาตุ้ย² สุธธิกานต์ ใจกาวิล³

Taparat Seeloy-ounkaew^{1*}, Sippawit Punyatuy² and Suttakarn Jaikawin³

¹ศูนย์วิจัยข้าวแม่ฮ่องสอน แม่ฮ่องสอน 58150

²ศูนย์วิจัยข้าวสะเมิง เชียงใหม่ 50250

³ศูนย์วิจัยข้าวแพร่ แพร่ 54000

¹Meahongson Rice Research Center, Meahongson, Thailand 58150

²Samoeng Rice Research Center, Samoeng, Chiang Mai, Thailand 50250

³Phrae Rice Research Center, Phrae, Thailand 54000

*Corresponding author: taparat.s@rice.mail.go.th

Received: April 29, 2019

Revised: September 6, 2019

Accepted: October 7, 2019

Abstract

The objective of this study was land used, diversity of rice variety which grown in up-lowlands and appropriated land for rice production in Mae Hong Son province (MHS). The data were collected using data from farmers who register rice growers as 26,091 farmers (32,526 plots) and a random interview farmer in the areas as 3,427 farmers. For research finding, there were holding areas for agriculture in MHS was 57,815 ha⁻¹, but had suitable land, 5,959 ha⁻¹ only. In season of year 2017/18 and off season of year 2018 of rice cultivations, MHS had areas for rice planting as 24,669 and 15 ha⁻¹, respectively. Mae Sariang district had the highest rice planting areas. The rice variety in MHS was divided in two ecosystems as upland and lowland cultivations. Commonly found rice variety in lowland were RD21 and Khao Dawk Mali 105, except Pai district as San Pa Tong 1 and RD6. In upland cultivation rice were almost rice varieties by ethnic groups in each district of MHS. Almost of rice production per household was sufficient for consumption, while RD21 and Khao Dawk Mali 105 as 650 and 600 Baht/rai and can be sold to merchants in MHS area or other. This information will be the basis for the management of rice growing areas for farmer and rice scientist, and selecting rice variety or promote planting to accordance with the needs of farmers in areas.

Keywords: land used, diversity of rice variety, appropriated land, rice production

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความหลากหลายของพันธุ์ข้าวที่ปลูกในพื้นที่ดอนและพื้นที่สูง และความเหมาะสมของพื้นที่สำหรับการผลิตข้าวในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนผู้ปลูกข้าวจำนวน 26,091 ราย (32,526 แปลง) และจากการสุ่มสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่ จำนวน 3,427 ราย ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรประมาณ 361,346 ไร่ แต่มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าวเพียง 37,241 ไร่ โดยในฤดูนาปี พ.ศ. 2560/61 มีพื้นที่ปลูกข้าว 154,179 ไร่ ฤดูนาปรัง มีพื้นที่ปลูกข้าว 91 ไร่ อำเภอที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด คือ อำเภอแม่สะเรียง พันธุ์ข้าวที่ปลูกสามารถจำแนกตามนิเวศการปลูก คือ ข้าวนาสวน และข้าวไร่ ในพื้นนาสวน พันธุ์ข้าวที่พบปลูกมากทุกอำเภอ คือ กข21 และขาวดอกมะลิ 105 ยกเว้นอำเภอปาย พันธุ์ข้าวที่ปลูกมาก คือ สันป่าตอง 1 และ กข6 สำหรับข้าวไร่ ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พื้นเมืองที่แยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่ปลูก ผลผลิตของข้าวต่อครัวเรือนส่วนใหญ่เพียงพอต่อการบริโภค ส่วน กข21 และขาวดอกมะลิ 105 มีผลผลิตเฉลี่ย 650 และ 600 กิโลกรัม/ไร่ เพียงพอต่อการบริโภค และสามารถจำหน่ายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อในพื้นที่ได้ ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการจัดการพื้นที่ปลูกข้าวสำหรับเกษตรกร นักวิชาการด้านข้าว รวมทั้งการเลือกพันธุ์ข้าวหรือส่งเสริมการปลูกข้าว ให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ต่อไป

คำสำคัญ: การใช้ประโยชน์ที่ดิน ความหลากหลายของพันธุ์ข้าว ความเหมาะสมพื้นที่ ผลผลิตข้าว

คำนำ

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ปลูกข้าว ประมาณร้อยละ 48.46 ของพื้นที่การเกษตรทั้งจังหวัด โดยเป็นพื้นที่ปลูกข้าวนาร้อยละ 54.55 พื้นที่ปลูกข้าวไร่ร้อยละ 44.78 และพื้นที่ปลูกข้าวนาปรังร้อยละ 0.67 ของพื้นที่ปลูกข้าวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (MHSRRC, 2013) พื้นที่ปลูกข้าวแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามความเหมาะสมของการปลูกข้าว โดยเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าวมาก ปานกลาง และน้อย (LDD, 2017) โดยข้าวสามารถเจริญเติบโตได้ในหลายระบบนิเวศ (Yoshida, 1981) จังหวัดแม่ฮ่องสอนถึงแม้ว่าจะมีพื้นที่ปลูกข้าวไม่มาก เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นในภูมิภาคเดียวกัน แต่มีความสำคัญในด้านความมั่นคงทางอาหาร และความมั่นคงของประเทศในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งต้นน้ำ ปัญหาเรื่องยาเสพติด และความมั่นคงทางชายแดน เนื่องจากพื้นที่ที่แบ่งตามการปกครองทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่ที่ชายขอบติดต่อกับพรมแดนต่างประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่ปลูกข้าวที่สูง ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่บริเวณดังกล่าว และตามลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง ทำให้อาชีพหลักของคนในพื้นที่ คือ อาชีพการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าว และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย แต่ละกลุ่มมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง อาศัยอยู่ตามพื้นที่ที่มีความสูงต่างระดับกัน มีสภาพแวดล้อม และพันธุ์ข้าวที่เก็บรักษาของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์แตกต่างกัน ซึ่งข้อมูลพันธุ์ข้าวและพื้นที่ปลูกข้าวในปัจจุบัน มีทั้งพันธุ์ข้าวที่รับรองโดยหน่วยงานของทางราชการ และที่ยังไม่รับรองพันธุ์ (Seeloy-ounkaew *et al.*, 2019) พันธุ์ข้าวที่ปลูกในพื้นที่ปัจจุบันได้ถูกรวบรวมไว้โดยกรมการข้าวกรมส่งเสริมการเกษตร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรและสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและเทคโนโลยีสารสนเทศ (องค์การมหาชน) ซึ่งข้อมูลที่หน่วยงานดังกล่าวเผยแพร่จะเป็นข้อมูลในภาพรวม ไม่มีรายละเอียดในส่วนของพันธุ์ข้าวและพื้นที่ปลูกเฉพาะ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้สนใจดำเนินงานในพื้นที่ในระดับอำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้าน ไม่สามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้และอ้างอิงได้

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความเหมาะสมของพื้นที่สำหรับการปลูกข้าว ความหลากหลายของพันธุ์ข้าวที่ปลูกในพื้นที่ดอนและพื้นที่สูง และผลผลิตข้าวในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์สำหรับนักวิชาการ เกษตรกร ผู้สนใจ และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการพื้นที่ปลูกข้าวสำหรับเกษตรกรหรือนักวิชาการด้านข้าวได้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการจัดชั้นความเหมาะสมของพื้นที่สำหรับการปลูกข้าวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูล Agri-Map ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ข้อมูลพันธุ์ข้าวและพื้นที่ปลูกข้าวในพื้นที่ได้ข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ 1) ข้อมูลการขึ้นทะเบียนของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในฤดูนาปี พ.ศ. 2560/61 ตามแบบคำร้องการขึ้นทะเบียนเกษตรกรรายแปลง ของสำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้จากการคำนวณขนาดตัวอย่าง จากการใช้สูตรการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรที่มีขนาดเล็ก ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรและชาวบ้านที่มีความสนใจในการตอบแบบสัมภาษณ์โดยการสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม รวมถึงการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม ให้กระจายทุกอำเภอ

ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยสุ่มกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ผลิตข้าวในพื้นที่ระบบนิเวศพื้นที่นาดอน จำนวน 100 ราย และ 2) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่สูง (ข้าวนาและข้าวไร่) จำนวน 3,327 ราย ให้เป็นตัวแทนระบบนิเวศพื้นที่ที่สูง โดยคัดเลือกจากผู้นำท้องถิ่นที่รับรู้บริบทพื้นที่ และมีอายุมากกว่า 30 ปีขึ้นไป เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก เช่น สถานะทางสังคม วัฒนธรรม สภาวะทางเศรษฐกิจของพื้นที่ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลือกพันธุ์ข้าวที่ปลูกในพื้นที่ เป็นต้น นำข้อมูลที่ได้นำมาจัดทำเป็นระบบฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ แยกวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนพื้นที่ปลูกข้าวและพันธุ์ข้าวที่พบในระดับตำบล

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบ่งเป็นพื้นที่ป่า (6,406.507 ไร่ ร้อยละ 80.16) รองลงมาเป็นพื้นที่ไร่หมุนเวียน (1,081,179 ไร่ ร้อยละ 13.52) พื้นที่ปลูกพืชไร่ (197,339 ไร่ ร้อยละ 2.46) พื้นที่นา (114,718 ไร่ ร้อยละ 1.81) พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง (82,810 ไร่ ร้อยละ 1.03) พื้นที่น้ำ (24,246 ไร่ ร้อยละ 0.30) พื้นที่ลุ่ม (13,693 ไร่ ร้อยละ 0.17) พื้นที่ปลูกไม้ผล (13,575 ไร่ ร้อยละ 0.16) พื้นที่เบ็ดเตล็ด (10,949 ไร่ ร้อยละ 0.13) พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น (10,700 ไร่ ร้อยละ 0.13) พื้นที่สวน (5,979 ไร่ ร้อยละ 0.07)ทุ่งหญ้าและโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ (330 ไร่) สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (18 ไร่) และพื้นที่เกษตรผสมผสานและไร่นาสวนผสม (7 ไร่) ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ ดังนั้นข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินจึงมีการเปลี่ยนแปลงทุกปี จำเป็นต้องปรับข้อมูลให้เป็นปัจจุบันมากที่สุด โดยเฉพาะข้อมูลพื้นที่ข้าวไร่ และไร่หมุนเวียนของเกษตรกร

พื้นที่และชั้นความเหมาะสมของพื้นที่ปลูกข้าว พื้นที่ปลูกข้าว

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรประมาณ 361,346 ไร่ (ร้อยละ 4.6 ของพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน) (Maehongson Provincial Statistical Office, 2018) โดยเป็นพื้นที่ที่เกษตรกรรมแฉ่งลงทะเบียนผู้ปลูกข้าวในฤดูนาปี พ.ศ. 2560/61 จำนวน 168,136 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 46.5 ของพื้นที่ถือครองทางการเกษตร (Office of Agricultural Economics, 2018) โดยอำเภอที่มีเกษตรกรรมแฉ่งลงทะเบียนผู้ปลูกข้าวฤดูนาปีมากที่สุด คือ อำเภอแม่ลาน้อย มีพื้นที่ปลูกข้าว 33,592 ไร่ รองลงมาคือ อำเภอแม่สะเรียง (33,378 ไร่) อำเภอสบเมย (25,946 ไร่) อำเภอปางมะผ้า (22,583 ไร่) อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน (20,548 ไร่) อำเภอปาย (17,116 ไร่) และอำเภอขุนยวม (14,976 ไร่) ตามลำดับ โดยพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มขึ้นจากฤดูนาปี พ.ศ. 2559/60 จำนวน 7,498 ไร่ และฤดูนาปี พ.ศ. 2558/2559 จำนวน 15,567 ไร่ แต่น้อยกว่าฤดูนาปี 2557/2558 จำนวน 4,761 ไร่ ในส่วนของพื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง ปี พ.ศ. 2561 มีพื้นที่ปลูกเพียง 91 ไร่ ซึ่งพื้นที่ปลูกข้าวนาปรังของจังหวัดแม่ฮ่องสอนลดลงจากปี พ.ศ. 2560 ถึง 385 ไร่ โดยพบปลูกเพียงอำเภอเดียว คือ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน (Maehongson Provincial Agricultural Extension Office, 2017) จากสาเหตุการสนองนโยบายของรัฐบาลในการลดพื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง

ชั้นความเหมาะสมของพื้นที่ปลูกข้าว

ข้อมูลชั้นความเหมาะสมของพื้นที่สำหรับการปลูกข้าว จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากฐานข้อมูล Agri-map ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และฐานข้อมูล iRiceZoning ของกรมการข้าว แบ่งชั้นความเหมาะสมของพื้นที่สำหรับการปลูกข้าวออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ พื้นที่เหมาะสมสูง (S1) พื้นที่เหมาะสมปานกลาง (S2) พื้นที่เหมาะสมน้อย (S3) และพื้นที่ไม่เหมาะสม (N) ตามคุณสมบัติของดิน (Maneewon, 2015) พบว่าจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความ

เหมาะสมสำหรับพื้นที่นาข้าวถึง 37,240 ไร่ โดยแยกตามรายอำเภอ คือ 1) อำเภอแม่สะเรียง 13,061 ไร่ แบ่งออกเป็นเหมาะสมสูง 7,670 ไร่ เหมาะสมปานกลาง 449 ไร่ เหมาะสมน้อย 4,942 ไร่ และเป็นอำเภอที่มีพื้นที่มีความเหมาะสมสำหรับปลูกข้าวมากที่สุดในจังหวัด 2) อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับปลูกข้าวจำนวน 6,977 ไร่ แบ่งออกเป็นเหมาะสมสูง 838 ไร่ เหมาะสมปานกลาง 2,769 ไร่ และเหมาะสมน้อย 3,370 ไร่ 3) อำเภอปาย มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับปลูกข้าวจำนวน 9,187 ไร่ แบ่งออกเป็นเหมาะสมปานกลาง 3,636 ไร่ และเหมาะสมน้อย 5,551 ไร่ 4) อำเภอแม่ลาน้อย มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับปลูกข้าวจำนวน 2,069 ไร่ แบ่งออกเป็นเหมาะสมปานกลาง 1,150 ไร่ และเหมาะสมน้อย 919 ไร่ 5) อำเภอขุนยวม มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับปลูกข้าวจำนวน 2,189 ไร่ แบ่งออกเป็นเหมาะสมสูง 86 ไร่ เหมาะสมปานกลาง 386 ไร่ และเหมาะสมน้อย 1,717 ไร่ (6) อำเภอสบเมย มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับปลูกข้าวจำนวน 3,444 ไร่ แบ่งออกเป็นเหมาะสมสูง 56 ไร่ เหมาะสมปานกลาง 1,937 ไร่ และเหมาะสมน้อย 1,451 ไร่ และ 7) อำเภอปางมะผ้า มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับปลูกข้าวน้อยที่สุดจำนวน 314 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับปลูกข้าวอยู่ในระดับเหมาะสมน้อยทั้งหมด (Table 1) ข้อมูลพื้นที่ความเหมาะสมสำหรับปลูกข้าวหากแสดงรายละเอียดย่อยในระดับตำบลพบว่าบางอำเภอมีความเหมาะสมกระจายเป็นหย่อมตำบลเท่านั้น การกระจายความเหมาะสมในระดับตำบลของแต่ละอำเภอ มีรายละเอียด ดังนี้

1) อำเภอแม่สะเรียง มี 7 ตำบล พบมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าวเพียง 6 ตำบล คือ ตำบลแม่ยวม 6,489 ไร่ ตำบลบ้านกาศ 4,832 ไร่ ตำบลแม่สะเรียง 1,273 ไร่ ตำบลแม่คง 445 ไร่ และตำบลเสาหิน 22 ไร่

2) อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มี 7 ตำบล พบมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว 6 ตำบล คือ ตำบลปางหมู 2,986 ไร่ ตำบลผาปอง 1,277 ไร่ ตำบลห้วยโป่ง 1,228 ไร่ ตำบลหมอกจำแป่ 992 ไร่ ตำบลห้วยผา 342 ไร่ และตำบลจองคำ 152 ไร่

3) อำเภอปาย มี 7 ตำบล พบมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกที่ ตำบลแม่ฮี้ 1,864 ไร่ ตำบลทุ่งยาว 1,845 ไร่ ตำบลแม่มาเต็ง 1,650 ไร่ ตำบลเวียงเหนือ 1,546 ไร่ ตำบลเมืองแปง 1,293 ไร่ ตำบลเวียงเหนือ 896 ไร่ และตำบลโป่งสา 93 ไร่

4) อำเภอแม่ลาน้อย มี 8 ตำบล พบมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าวเพียง 4 ตำบล คือ ตำบลแม่ลาน้อย 771 ไร่ ตำบลท่าผาป้อม 579 ไร่ ตำบลแม่ลาหลวง 534 ไร่ และตำบลสันติคีรี 185 ไร่

5) อำเภอขุนยวม มี 6 ตำบล พบมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าวเพียง 4 ตำบล คือ ตำบล

ขุนยวม 817 ไร่ ตำบลเมืองปอน 634 ไร่ ตำบลแม่เงา 625 ไร่ และตำบลแม่อุคอ 113 ไร่

6) อำเภอสบเมย มี 6 ตำบล พบมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าวเพียง 4 ตำบล คือ ตำบลแม่คะตวน และตำบลกองก่อย ตำบลละ 1,264 ไร่ ตำบลสบเมย 774 ไร่ และตำบลแม่สวด 142 ไร่

7) อำเภอปางมะผ้า มี 3 ตำบล มีเพียง ตำบลเดียว คือ ตำบลปางมะผ้า ที่มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว 314 ไร่

Table 1 Appropriate land levels of planting rice in each district of MHS province

District	Appropriate land levels for planting rice			Total
	High (S1)	Medium (S2)	Low (S3)	
Mae Sariam	7,670	449	4,942	13,061
Pai	-	3,636	5,551	9,187
Mueang Mae Hong Son	838	2,769	3,370	6,977
Sop Moei	56	1,937	1,451	3,444
Khun Yuam	86	386	1,717	2,189
Mae La Noi	-	1,150	919	2,069
Pang Mapha	-	-	314	314
Total	8,650	10,327	18,264	37,241

พันธุ์ข้าวและพื้นที่ปลูก

พันธุ์ข้าวที่ปลูกสามารถจำแนกตามระบบนิเวศการปลูกข้าวออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) ข้าวนา เป็นข้าวที่ขึ้นได้ดีในนาที่มีน้ำขังและระดับน้ำลึกไม่เกิน 50 เซนติเมตร สภาพพื้นที่ปลูกข้าวนา เกษตรกรจะปรับพื้นที่เป็นนาดำแบบขั้นบันได และพื้นที่สูงขึ้นไปจะปรับพื้นที่เพื่อปลูกข้าวไร่ หรือพืชอื่นๆ จากข้อมูลสำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ. 2561 มีเกษตรกรมาขึ้นทะเบียนผู้ปลูกข้าวครอบคลุมพื้นที่กว่า 71,033 ไร่ โดยอำเภอที่มีเกษตรกร

มาขึ้นทะเบียนมากที่สุด คือ อำเภอแม่ลาน้อย พื้นที่ 14,539 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.5 ของพื้นที่ที่เกษตรกรมาขึ้นทะเบียนทั้งจังหวัด รองลงมา คือ อำเภอแม่สะเรียง 12,868 ไร่ (ร้อยละ 18.1) อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน 12,276 ไร่ (ร้อยละ 17.3) อำเภอขุนยวม 10,455 ไร่ (ร้อยละ 14.7) อำเภอปาย 10,407 ไร่ (ร้อยละ 14.7) อำเภอสบเมย 8,764 ไร่ (ร้อยละ 12.3) และอำเภอปางมะผ้า 1,724 ไร่ (ร้อยละ 2.4) ตามลำดับ

2) ข้าวไร่ เป็นข้าวที่ขึ้นได้ดีในดอนหรือที่สูงตามไหล่เขาไม่ต้องมีน้ำขัง อาศัยเพียงน้ำค้าง น้ำฝน

และความชื้นในดินก็สามารถเจริญเติบโตออกทรงให้ผลผลิตได้ พันธุ์ข้าวไรในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่เป็นข้าวไวต่อช่วงแสง คือ สามารถปลูกได้แต่ฤดูนาปี พันธุ์ข้าวที่พบส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมือง สามารถแบ่งพันธุ์ข้าวตามความนิยมในการเลือกปลูกของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ โดยปลูกกระจายไปตามพื้นที่สูงครอบคลุมทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน (Panyatuy *et al.*, (2018) จากข้อมูลสำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ. 2561 มีเกษตรกรมาขึ้นทะเบียนปลูกข้าวไรจำนวน 85,799 ไร่ โดยอำเภอที่มีเกษตรกรมาขึ้นทะเบียนมากที่สุด คือ อำเภอแม่สะเรียง พื้นที่ 18,700 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 21.8 ของพื้นที่ปลูกข้าวไรที่มาขึ้นทะเบียนทั้งจังหวัด รองลงมา คือ อำเภอสบเมย 15,879 ไร่ (ร้อยละ 18.5) อำเภอปางมะผ้า 15,501 ไร่ (ร้อยละ 18.1) อำเภอแม่ลาน้อย 13,586 ไร่ (ร้อยละ 15.8) อำเภอปาย 9,228 ไร่ (ร้อยละ 10.8) อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน 8,108 ไร่ (ร้อยละ 9.5) และอำเภอขุนยวม 4,797 ไร่ (ร้อยละ 5.6) ตามลำดับ และสุ่มสำรวจพันธุ์ข้าวจากครอบครัวเกษตรกรในพื้นที่ จำนวน 3,543 ราย และข้อมูลการขึ้นทะเบียนผู้ปลูกข้าวของเกษตรกร (ทบก.) สามารถแยกพันธุ์ข้าวและพื้นที่ปลูกในแต่ละพื้นที่ดังนี้ (Table 2)

อำเภอแม่ลาน้อย

1) ข้าวนา พบพันธุ์ข้าวนาที่ปลูกในพื้นที่ 6 พันธุ์ คือ ป๊อบบอ (ข้าวเหลือง) กข21 ป๊อวา (ข้าวขาว) ขาวดอกมะลิ 105 กข15 และ สันป่าตอง 1 มีพื้นที่ปลูก 7,631, 6,182, 366, 329, 19 และ 13 ไร่ ตามลำดับ พันธุ์ป๊อบบอ มีพื้นที่ปลูกมากที่สุดที่ตำบลห้วยห้อม (2,698 ไร่) รองลงมาที่ตำบลแม่นาจร (1,408 ไร่) ตำบลท่าผาป้อม (1,336 ไร่) ตำบลแม่โถ (1,089 ไร่) ตามลำดับ พันธุ์ กข21 พบปลูกมากที่สุดที่ตำบลแม่ลาหลวง (2,243 ไร่) ตำบลแม่ลาน้อย (2,207 ไร่) ตำบลท่าผาป้อม (848 ไร่) ตามลำดับ พันธุ์ป๊อวา พบปลูกมากที่สุดที่ตำบลแม่ลาน้อยและตำบลแม่โถ พื้นที่ 152 และ 150 ไร่ ตามลำดับ พันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ปลูกมากที่สุดที่ตำบล

แม่ลาหลวง พื้นที่ 267 ไร่ ส่วนพันธุ์ข้าวอื่นๆ พบมีพื้นที่การปลูกน้อย

2) ข้าวไร่ พบพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรปลูกมากกว่า 5 พันธุ์ โดยมีพื้นที่ปลูก 13,586 ไร่ มีพื้นที่ปลูกมากที่สุดที่ตำบลแม่นาจร (3,090 ไร่) รองลงมาที่ตำบลแม่โถ (2,743 ไร่) ตำบลขุนแม่ลาน้อย (2,283 ไร่) ตำบลสันติคีรี (2,257 ไร่) ตำบลห้วยห้อม (1,114 ไร่) ตำบลแม่ลาน้อย (1,049 ไร่) ตำบลแม่ลาหลวง (541 ไร่) และตำบลท่าผาป้อม (510 ไร่) จากการสุ่มสำรวจพันธุ์ข้าวจากครอบครัวเกษตรกรจำนวน 113 ครอบครัว พันธุ์ข้าวไรพื้นเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ปวาเกอญูที่พบ เช่น ป๊อบบอ (ข้าวเหนียวเหลือง) ป๊อโร (ข้าวเหนียวแดง) เป็นต้น

อำเภอแม่สะเรียง

1) ข้าวนา พบพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรมาขึ้นทะเบียนอย่างน้อย 17 พันธุ์ พันธุ์ข้าวที่ปลูกมาก คือ ขาวดอกมะลิ 105 (7,199 ไร่) พบปลูกมากที่สุดที่ตำบลแม่ยวม (2,655 ไร่) ตำบลบ้านกาต (2,554 ไร่) ตำบลแม่สะเรียง (1,092 ไร่) ตำบลแม่คง (700 ไร่) เป็นต้น พันธุ์ข้าวที่ปลูกมากรองลงมา คือ กข21 มีพื้นที่ปลูก 4,811 ไร่ ปลูกมากที่สุดที่ตำบลบ้านกาต (2,146 ไร่) ตำบลแม่คง (972 ไร่) ตำบลเสาหิน (918 ไร่) เป็นต้น สันป่าตอง 1 มีพื้นที่ปลูก 319 ไร่ ปลูกมากที่สุดที่ตำบลแม่ยวม (262 ไร่) กข6 มีพื้นที่ปลูก 192 ไร่ พบปลูกที่ตำบลแม่ยวม (169 ไร่) เป็นต้น ส่วนพันธุ์ข้าวอื่นๆ พบพื้นที่ปลูกน้อย เช่น หลวงสันป่าตอง ป๊อบบอ กข47 เหนียวสันป่าตอง กข15 หอมนิล ปทุมธานี 1 เป็นต้น

2) ข้าวไร่ มีพื้นที่ปลูกข้าวไร่ จำนวน 18,700 ไร่ แยกตามชนิดเนื้อแบ่งในเมล็ดข้าว เป็นข้าวเจ้า 18,657 ไร่ และข้าวเหนียว 44 ไร่ สุ่มสำรวจพันธุ์ข้าวที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปวาเกอญู ตำบลป่าแป๋ จำนวน 198 ครอบครัว และชาติพันธุ์ลาหู่ จำนวน 96 ครอบครัว พบพันธุ์ข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ปวาเกอญู เช่น ป๊อหม้อบอ ป๊อโคแผ้วแม่กองแป ป๊อไซโคแผ้วแม่กองแป เป็นต้น

อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

1) ข้าวนา พบพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรปลูกมากกว่า 22 พันธุ์ พันธุ์ข้าวที่ปลูกมากที่สุด คือ กข21 มีพื้นที่ปลูก 7,925 ไร่ กระจายทุกตำบลของอำเภอ พบปลูกมากที่สุดที่ตำบลห้วยโป่ง (2,280 ไร่) รองลงมา ตำบลห้วยผา (1,855 ไร่) ตำบลปางหมู (1,842 ไร่) ตำบลผาป่อง (1,091 ไร่) ตำบลหมอกจำแป่ (825 ไร่) พันธุ์ข้าวที่ปลูกมากรองลงมา คือ ขาวดอกมะลิ 105 (3,972 ไร่) พบปลูกมากที่สุดที่ตำบลปางหมู (1,463 ไร่) ตำบลหมอกจำแป่ (1,100 ไร่) และผาป่อง (908 ไร่) พันธุ์ข้าวอื่นๆ ที่พบปลูกในพื้นที่ กลุ่มข้าวเจ้า เช่น กข15 กข23 กข31 ปทุมธานี 1 กลุ่มข้าวเหนียว เช่น เหนียวสันป่าตอง สันป่าตอง 1 กข6 เป็นต้น

2) ข้าวไร่ สุ่มสำรวจพันธุ์ข้าวของเกษตรกรในพื้นที่ 701 ครัวเรือน พบพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรปลูกมากกว่า 10 พันธุ์ มีพื้นที่ปลูก 8,108 ไร่ จำแนกตามชนิดเนื้อแป้ง ในเมล็ดข้าว เป็นข้าวเจ้า พื้นที่ปลูก 8,076 ไร่ ของกลุ่มชาติพันธุ์ปวาเกอญอ เช่น ปือข้า ปือโพบรี ปือล่อแอะ ปือทอล่า เป็นต้น เป็นข้าวเหนียว พื้นที่ 32 ไร่ มีพื้นที่ปลูกครอบคลุมทุกตำบล ส่วนใหญ่อยู่ที่ตำบลห้วยโป่ง และตำบลผาป่อง

อำเภอขุนยวม

1) ข้าวนา พบพันธุ์ข้าวที่ปลูกในพื้นที่มากกว่า 9 พันธุ์ กข21 มีพื้นที่ปลูกมากที่สุด คือ 10,302 ไร่ กระจายทุกตำบลของอำเภอ โดยปลูกมากที่สุดที่ตำบลขุนยวม (2,717 ไร่) รองลงมา คือ ตำบลแม่เงา (1,853 ไร่) ตำบลแม่ฮูคอ (1,601 ไร่) ตำบลเมืองปอน (1,580 ไร่) ตำบลแม่ยวมน้อย (1,303 ไร่) และตำบลแม่กิ๊ (1,249 ไร่) ตามลำดับ พันธุ์ข้าวอื่นๆ ที่พบ คือ กข1 กข19 กข23 ขาวดอกมะลิ 105 เป็นต้น พบปลูกข้าวเหนียว กข6 พื้นที่ 2 ไร่ ที่ตำบลขุนยวม พันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่พบ เช่น ปือวา ปือบอ เป็นต้น

2) ข้าวไร่ พบพันธุ์ข้าวพื้นเมืองมากกว่า 5 พันธุ์ มีพื้นที่ปลูก 4,797 ไร่ ครอบคลุมทุกตำบล โดยพบปลูกมากที่สุดที่ตำบลแม่ยวมน้อย (1,783 ไร่) รองลงมา คือ ตำบลเมืองปอน (1,378 ไร่) ตำบลแม่ฮูคอ (1,185 ไร่) ตำบล

ขุนยวม (261 ไร่) ตำบลแม่กิ๊ (96 ไร่) และตำบลแม่เงา (95 ไร่) สุ่มสำรวจพันธุ์ข้าวของเกษตรกรในพื้นที่ 216 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปวาเกอญอ พบพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรปลูก เช่น ปือพม่า ปือจือแหละ เป็นต้น

อำเภอปาย

1) ข้าวนา พบพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรปลูกมากกว่า 27 พันธุ์ พันธุ์ที่ปลูกมากที่สุด คือ สันป่าตอง 1 มีพื้นที่ปลูก 3,799 ไร่ กระจายทุกตำบลของอำเภอ พบปลูกมากที่สุดที่ตำบลแม่เงา (1,374 ไร่) ตำบลทุ่งยาว (1,216 ไร่) ตำบลเวียงเหนือ (352 ไร่) ตำบลเมืองแปง (335 ไร่) ตำบลโป่งสา (226 ไร่) ตำบลแม่ฮี้ (176 ไร่) และตำบลเวียงใต้ (119 ไร่) รองลงมา คือ กข6 มีพื้นที่ปลูก 1,329 ไร่ กระจายทุกตำบล ตำบลที่พบปลูกมากที่สุด คือ ตำบลแม่ฮี้ (536 ไร่) ตำบลโป่งสา (280 ไร่) ตำบลเวียงเหนือ (147 ไร่) เป็นต้น กข21 มีพื้นที่ปลูก 1,149 ไร่ พบปลูกมากที่สุดที่ตำบลเวียงเหนือ ตำบลแม่ฮี้ และตำบลโป่งสา ข้าวเจ้าที่พบอื่นๆ เช่น ขาวดอกมะลิ 105 กข11 กข35 กข43 กข41 เป็นต้น กลุ่มข้าวเหนียวที่พบ เช่น เหนียวสันป่าตอง กข4 กข14 กข10 เป็นต้น

2) ข้าวไร่ พบพันธุ์ข้าวมากกว่า 10 พันธุ์ มีพื้นที่ปลูก 9,228 ไร่ ครอบคลุมทุกตำบล คือ ตำบลแม่เงา (5,282 ไร่) ตำบลเวียงเหนือ (1,105 ไร่) ตำบลโป่งสา (951 ไร่) ตำบลทุ่งยาว (791 ไร่) ตำบลเมืองแปง (703 ไร่) ตำบลเวียงใต้ (380 ไร่) และตำบลแม่ฮี้ (15 ไร่) และสุ่มสำรวจพันธุ์ข้าวของเกษตรกร 710 ครัวเรือน ของกลุ่มชาติพันธุ์ปวาเกอญอ พันธุ์ข้าวที่พบ เช่น ปือทอแม ปือบอโพ ปือโพบรี ปือกิ ปือชู เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ เช่น จะสีง เป็นต้น

อำเภอสบเมย

1) ข้าวนา พบพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรปลูกมากกว่า 18 พันธุ์ พันธุ์ที่ปลูกมากที่สุด คือ กข21 มีพื้นที่ปลูก 5,234 ไร่ กระจายครอบคลุมทุกตำบลของอำเภอ ตำบลที่ปลูกมากที่สุด คือ ตำบลป่าโป่ง (1,691 ไร่) รองลงมา คือ ตำบลสบเมย ตำบลกองก่อย ตำบล

แม่สามแลบ ตำบลแม่สวด ตำบลแม่คะตวน พันธุ์ข้าวที่มีพื้นที่ปลูกมากรองลงมา คือ ข้าวดอกมะลิ 105 (3,175 ไร่) กระจายทุกตำบลเช่นเดียวกัน พบปลูกมากที่ตำบลแม่คะตวน ตำบลสบเมย และตำบลแม่สวด พันธุ์ข้าวที่พบแต่ปลูกปริมาณน้อย เช่น กข6 กข11 กข15 กข19 กข23 กข35 สันป่าตอง 1 หอมมะลิแดง หลวงสันป่าตอง เป็นต้น

2) ข้าวไร่ มีพื้นที่ปลูกข้าวไร่มากถึง 15,879 ไร่ ตำบลที่ปลูกมากที่สุด คือ ตำบลแม่สวด (4,285 ไร่) รองลงมาคือ ตำบลแม่สามแลบ (3,848 ไร่) ตำบลแม่คะตวน (2,996 ไร่) ตำบลสบเมย (1,946 ไร่) ตำบลกอกก่อย (1,515 ไร่) และตำบลป่าโป่ง (1,288 ไร่) พื้นที่ปลูกมากกว่าข้าวนาถึง 1.5 เท่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมือง เช่น ป๊อกลอแหลมะ ป๊อแซ เป็นต้น

อำเภอปางมะผ้า

1) ข้าวนา พบพันธุ์ข้าวที่ปลูกในพื้นที่มากกว่า 5 พันธุ์ โดยส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวที่สูง ส่วนพันธุ์ข้าวที่ดอนที่นิยมปลูกมากที่สุด คือ กข21 มีพื้นที่ปลูก 1,715 ไร่ กระจายพื้นที่ปลูกครอบคลุมทุกตำบล โดยปลูกมากในพื้นที่ตำบลนาปู่ป้อม (855 ไร่) รองลงมา คือ ตำบลปางมะผ้า (529 ไร่) ตำบลสบป่อง (323 ไร่) และตำบลถ้ำลอด (8 ไร่) พบปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง เช่น ป๊อเมฆาทำ มีพื้นที่ปลูกรวม 551 ไร่ ที่ตำบลถ้ำลอด ส่วนพันธุ์อื่นๆ พบปลูกน้อย เช่น กข1 และ กข23

2) ข้าวไร่ มีพื้นที่ปลูกข้าวไร่ ประมาณ 15,501 ไร่ มากกว่าพื้นที่ปลูกข้าวนา 6 เท่าของพื้นที่ปลูกข้าวทั้งอำเภอ จากการสุ่มสำรวจเกษตรกร 1,509ครัวเรือนจาก 4 ตำบล คือ ตำบลสบป่อง ตำบลถ้ำลอด ตำบลนาปู่ป้อม ตำบลปางมะผ้า พบพันธุ์ข้าวที่แตกต่างกันแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ คือ ไทยใหญ่ พันธุ์ข้าวที่พบ เช่น ตาปม เพื่องคำ ลายขาน ฮ้าว แดงยาว เป็นต้น ชาติพันธุ์ปวาเกอญอ เช่น ป๊อขอมมี ป๊อกิ เป็นต้น ชาติพันธุ์ลาหู่ เช่น กะสีจา จะแซะ จะนอนะ จะนอเหมย จะสีเงะเว เป็นต้น ชาติพันธุ์ลีซู เช่น จาจีซี (ข้าวเขียว) และจาย่าหนูลีลี เป็นต้น

ข้อมูลพันธุ์ข้าวที่พบในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการรวบรวมของศูนย์วิจัยข้าวแม่ฮ่องสอนพบว่า ปัจจุบันมีแนวโน้มลดลง (Seeloy-ounkaew *et al.*, 2019) ในส่วนของพันธุ์ข้าวที่ศูนย์วิจัยข้าวแม่ฮ่องสอนได้รวบรวมไว้ประกอบด้วย 1) ข้าวนาที่สูงพื้นเมือง จำนวน 218 พันธุ์/สายพันธุ์ 2) ข้าวไร่ แบ่งออกเป็นข้าวเหนียวขาว ข้าวเหนียวดำ และข้าวเหนียวแดง จำนวน 75, 35 และ 32 พันธุ์/สายพันธุ์ ตามลำดับ โดยเฉพาะข้าวสี ควรมีการศึกษาต่อยอดในส่วนของคุณค่าทางโภชนาการเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับคนไทยและประเทศชาติต่อไป

Table 2 Planting areas of lowland and upland rice in each district of MHS province

District	Lowland rice (rai)		Upland rice (rai)		Total
	Non-glutinous	Glutinous	Non-glutinous	Glutinous	
Mae La Noi	14,526	13	13,586	-	28,125
Mae Sariang	12,311	557	18,657	44	31,568
Mueang Mae Hong	12,170	106	8,076	32	20,385
Khun Yuam	10,453	2	4,797	-	15,252
Pai	1,780	5,423	9,228	-	16,430
Sop Moei	8,583	181	15,879	-	24,642
Pang Mapha	2,276	-	15,476	25	17,776
Total	62,097	6,283	85,698	101	

สถานการณ์และผลผลิตข้าว

ผลผลิตข้าวภายในครัวเรือน ในกลุ่มพันธุ์ข้าวที่ปลูกในพื้นที่ดอนและพื้นที่ราบ เช่น กข21 ได้ผลผลิตเฉลี่ย 650 กิโลกรัม/ไร่ และชาวดอกมะลิ 105 มีผลผลิตเฉลี่ยทุกอำเภอ 600 กิโลกรัม/ไร่ ส่วนข้าวที่ปลูกในพื้นที่สูงมีผลผลิตเฉลี่ย 300 กิโลกรัม/ไร่ ซึ่งถือว่าผลผลิตต่ำจากการรายงานของ Surapornpiboon *et al.* (2015) พบว่าพันธุ์ข้าวไร่ส่วนใหญ่มีศักยภาพในการให้ผลผลิตอยู่ระหว่าง 352-408 กิโลกรัม/ไร่ สำหรับการปลูกข้าวนาของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นนาในหุบเขา (ร้อยละ 62.39) และนาขั้นบันไดตามไหล่เขา (ร้อยละ 37.61) พันธุ์ข้าวที่ชาวบ้านนิยมปลูกมากที่สุด คือ ป๊อโปะโละ โดยผลผลิตของข้าวนา เท่ากับ 480 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งสอดคล้องกับ Naruebal (2011) และ Pradit *et al.* (2017) ซึ่งรายงานว่า พันธุ์ข้าวนาที่สูงในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และข้าวนาที่สูงสายพันธุ์ดีสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมีผลผลิตอยู่ระหว่าง 287-680 กิโลกรัมต่อไร่

ผลผลิตทั้ง 2 ระบบนิเวศ (ข้าวนาและข้าวไร่) เพียงพอและสามารถนำไปจำหน่ายให้กับกลุ่มพ่อค้าที่เข้ามาซื้อในพื้นที่ได้ โดยเกษตรกรจะจำหน่ายข้าวเปลือกก็ต่อเมื่อแน่ใจว่ามีผลผลิตข้าวที่เก็บไว้เพียงพอ สำหรับการบริโภคในครัวเรือนของตนเองได้ตลอดทั้งปี ในกลุ่มข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่ปลูกในพื้นที่สูงร้อยละ 53.33 มีเพียงพอและสามารถเก็บไว้บริโภคในปีถัดไป ร้อยละ 16.67 มีเพียงพอและเหลือสามารถนำไปจำหน่าย ร้อยละ 13.33 มีเพียงพอสำหรับการบริโภคตลอดทั้งปี ร้อยละ 16.67 มีไม่เพียงพอต่อการบริโภคซึ่งเป็นผลจากพื้นที่มีสภาวะแห้งแล้ง และเกษตรกรไม่นิยมปลูกข้าวไร่ และยังพบโรคและแมลงศัตรูข้าวระบาดมากในช่วงแตกกอและช่วงออกรวง-ติดเมล็ดของการปลูกข้าวนาที่สูง โดยโรคข้าวที่พบ เช่น โรคไหม้ และเพลี้ยกระโดดหลังขาว โดยชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่าเรื่องโรคและแมลงเป็นภัยธรรมชาติที่สำคัญของการ

ปลูกข้าว โดยเงื่อนไขสำคัญและความจำเป็นที่ชาวบ้านคิดว่าสามารถเพิ่มผลผลิตได้ คือ การใช้ปุ๋ยและสารเคมี แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังต้องการข้าวพันธุ์ดี ซึ่งต้องการความช่วยเหลือและสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อทดลองปลูกในพื้นที่ซึ่งอาจทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นภายในครัวเรือนกลุ่มที่มีผลผลิตข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภค หรือกลุ่มที่อยากเปลี่ยนพันธุ์ข้าวจากข้าวแข็งเป็นข้าวนุ่มไว้บริโภค

สรุปผลการวิจัย

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรร้อยละ 4.6 ของพื้นที่จังหวัด หรือประมาณ 361,346 ไร่ ในฤดูนาปี พ.ศ. 2560/61 มีพื้นที่ปลูกข้าว 168,136 ไร่ หรือร้อยละ 46.5 ของพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร และฤดูนาปรังมีพื้นที่ปลูกข้าว 91 ไร่ อำเภอที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด คือ อำเภอแม่ลาน้อย รองลงมา คือ อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย อำเภอปางมะผ้า อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอขุนยวม และอำเภอปาย ตามลำดับ โดยมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าวเพียง 37,241 ไร่ แยกเป็นอำเภอแม่สะเรียง อำเภอปาย อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอสบเมย อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอปางมะผ้า พันธุ์ข้าวที่ปลูกในจังหวัดแม่ฮ่องสอนสามารถแบ่งพื้นที่ปลูกข้าวออกเป็น 2 ระบบนิเวศ คือ ข้าวนา และข้าวไร่ พื้นที่นากระจายอยู่ตามพื้นที่ดอนตามสองฝั่งแม่น้ำสายหลัก คือ แม่น้ำปาย แม่น้ำยวม และแม่น้ำเมย โดยพันธุ์ข้าวที่พบปลูกมากทุกอำเภอ คือ กข21 และชาวดอกมะลิ 105 ยกเว้นอำเภอปาย พันธุ์ข้าวที่ปลูกมาก คือ สันป่าตอง 1 และ กข6 สำหรับพันธุ์ข้าวอื่นๆ ปลูกตามความต้องการ เช่น เพื่อการท่องเที่ยวไม่เน้นผลผลิต ในพื้นที่สูงส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวที่แยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แต่ละอำเภอ เช่น ชาติพันธุ์ปวาเกอญอ นิยมปลูกพันธุ์ป๊อโปะโละ ป๊อบบอ และป๊อวา เป็นต้น ชาติพันธุ์ลาหู่

นิยมปลูกพันธุ์จางี้ซี (ข้าวเขียว) และจาย่าหนูสี่สี เป็นต้น ซึ่งเป็นข้าวพื้นเมือง และส่วนใหญ่เป็นข้าวแข็ง ผลผลิตเฉลี่ยของข้าวต่อครัวเรือนเพียงพอต่อการบริโภคในปี

ถัดไป และพันธุ์ข้าวที่ปลูกในที่ดินดอน คือ กข21 และข้าวดอกมะลิ 105 มีผลผลิตเพียงพอและสามารถจำหน่ายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อในพื้นที่ได้

เอกสารอ้างอิง

- Land Development Department (LDD). 2017. Map of land use reports for economic crops in Mae Hong Son Province. *In Reports of Soil Survey and Classification Division*, Ministry of Agriculture and Cooperation. [in Thai]
- Maehongson Provincial Agricultural Extension Office. 2017. **Rice Production in Maehongson Province**. Maehongson: Agricultural Extension Department. [in Thai] 101 p
- Maehongson Provincial Statistical Office. 2018. **Situation Analysis of Rice Production in Maehongson Province**. Maehongson: Maehongson Provincial Statistical Office. 40 p. [in Thai]
- Maneewon, N. 2015. Determination of Suitable Areas for Economic Crops. *In Proceedings of The 4th National Soil and Fertilizer Conference 2-4 July 2015*. Songkhla: Prince of Songkla University. [in Thai]
- MHSRRC, Maehongson Rice Research Center (MHSRRC). 2013. **Zoning of Rice Production in Maehongson Province**. Maehongson: Rice Department. 50 p. [in Thai]
- Naruebal, S. 2011. Technology Transfer of Rice Terraces in the Project Area of the Royal Project Expansion Project in Mae Hong Son Province. pp. 327-356. *In Proceedings of The Upper Northern Rice Research Center and the Lower North Conference 14-16 February 2011*. Phrae: Rice Department. [in Thai]
- Office of Agricultural Economics. 2018. **Reports of Rice Production in Maehongson Province**. Bangkok: Office of Agricultural Economics. [in Thai]
- Pradit, N., P. Tongsomboon, T. Suwannal, S. Meepunya, S. Chantharabut, K. Piboon, S. Jaikawin, K. Ketsuwan, P. Yajai, A. Takham, P. Chotinisakorn, A. Yotjai, K. Boonsa-nga, K. Khamwong, S. Chaiboontha, K. Srinil and U. Boonpramuk. 2017. **High rice varieties that good for highland ethnic groups for food security**. 79p. *In Research Report*. Bangkok: Rice Department. [in Thai]

- Punyatuy, S., S. Meepunya, S. Chanbut, J. Ancheta, V. Kibthong, A. Yojai, S. Chaiboontha, N. Pradit, P. Tongsomboon, S. Jaikawin and P. Kanghae. 2018. Food Security Survey of Ethnic Groups in Chiang Mai, Chiang Rai, Maehongson and Nan. pp. 222-235. **In Proceedings of The Upper Northern Rice Research Center and the Lower North Conference 21-23 March 2018.** Phetchabun: Rice Department. [in Thai]
- Seeloy-ounkaew, T., S. Punyatuy, S. Jaikawin and N. Pradit. 2019. Diversities of Rice Variety and Rice Production Potential in Mae Hong Son Province. pp. 38-48. **In Proceeding of The Rice and Temperate cereal Conference 12-15 May 2019.** Nakhonsrithammarat: Rice Department. [in Thai]
- Surapornpiboon, P., P. Surapornpiboon, S. Meepor and S. Pinmanee. 2015. Yield trial of upland rice cultivation in the expansion area of Mae Charim Royal Project, Nan Province. **Thai Sci. Technol. J.** 23(5): 817-824. [in Thai]
- Yoshida, S. 1981. **Fundamentals of Rice Crop Science.** Manila: International Rice Research Institute. 269 p.